

УДК 001.8:004.891]:003.623:02(4)

Галина Безпала,

молодший науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
просп. Голосіївський, 3, Київ, 03039, Україна
e-mail: galinabezpala@ukr.net
тел.: +38(044)525-86-42
ORCID 0000-0002-2876-4462

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО СТАНДАРТНОГО ІДЕНТИФІКАТОРА ДЛЯ БІБЛІОТЕК І ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НИМИ УСТАНОВ (ISIL) У РОБОТУ БІБЛІОТЕК НІМЕЦЬКОМОВНОГО ПРОСТОРУ (НІМЕЧЧИНА, ШВЕЙЦАРІЯ, АВСТРІЯ)

У статті розглянуто міжнародний стандартний ідентифікатор для бібліотек і пов'язаних із ними установ (ISIL), відповідно до стандарту ISO 15511:2011, висвітлено досвід імplementації установами німецькомовного простору (Німеччина, Швейцарія, Австрія), визначено досягнуті цілі та упровадження в Україні.

Ключові слова: стандарт ISO 15511:2011: інформація і документація, міжнародний стандартний ідентифікатор для бібліотек і пов'язаних із ними установ (ISIL).

Постановка проблеми. Останнім часом комунікація між бібліотеками і пов'язаними із ними установами, у тому числі архівами, музеями, освітніми закладами, суттєво зростає. Завдяки імplementації міжнародних стандартів у форматі обміну інформацією між бібліотеками, музеями, архівами тощо мільйони бібліографічних описів стають доступними користувачам у всьому світі через Інтернет та віртуальні зведені каталоги, віртуальні архіви та інші інформаційні структури.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що нова співпраця потребує структурованого, стандартного коду для установ, особливо для бібліотек. З вересня 2003 р. для ідентифікації бібліотек і пов'язаних із ними установ використовується ISIL (міжнародний стандартний ідентифікатор для бібліотек). Це – універсальний ідентифікатор (умовне позначення) для бібліотек і пов'язаних із ними установ. ISIL виступає інструментом інтеграції установ в єдину

світову систему обміну інформацією. ISIL ідентифікує установу (бібліотеку, архів, музей), чи один із підпорядкованих установі підрозділів, який відповідає за дію чи послугу в інформаційному середовищі (наприклад, створення машиночитаної інформації).

Метою статті є висвітлення досвіду імплементації міжнародного стандартного ідентифікатора для бібліотек (ISIL) у роботу бібліотек німецькомовного простору.

Обговорення дослідження. Бібліотечні коди є унікальним ідентифікатором для бібліотек і пов'язаних із ними установ (архівів і музеїв), які використовуються для ідентифікації бібліотеки в національних і міжнародних зведених каталогах, міжбібліотечному (МБА) і міжнародному міжбібліотечному абонементі (ММБА) та обміні даними між ними. ISIL присвоюється національними агенціями Реєстраційного комітету Міжнародної організації по стандартизації (ISO), відповідно до стандарту ISO 15511. ISIL як міжнародний унікальний ідентифікатор, призначений для спрощення транскордонних бібліотечних послуг та обміну даними. Цей унікальний код спрощує надання автоматизованих та особливо міжбібліотечних послуг (ідентифікація місця знаходження інформаційного ресурсу, придбання, отримання його у тимчасове користування). ISIL запобігає непорозумінням, які можуть виникнути, наприклад, від зміни назви установи або через мовні варіанти. Крім того, ISIL забезпечує індикацію бібліотечного фонду в рамках бібліотечного і світового простору.

Використання ISIL дає можливість: встановлення зв'язку з видавцями та їхніми постачальниками як на національному, так і на міжнародному рівнях; видачі отримання документів у тимчасове користування по МБА та ММБА; участь у формуванні національних і міжнародних каталогів; підписки на бібліотечні джерела.

ISIL присвоюється бібліотеці або установі, яка залучена або бажає долучитися до міжнародної бібліотечної системи обміну інформацією.

Стандарт ISO 15511 широко використовує гнучку структуру, яка дозволяє використання вже існуючих ідентифікаторів для включення в систему ISIL і створення нових. Установа може мати більше ніж один ISIL. Версія ISO 15511: 2011 зводить до мінімуму кількість кодів.

ISIL – це символічний ідентифікатор змінної довжини. Максимальне число символів в ідентифікаторі може бути 16. Як символи

використовуються арабські цифри (0–9), не модифіковані літери латинського алфавіту (A–Z, a–z), а також спеціальні символи: коса лінія «/», дефіс-мінус «-», двокрапка «:». Модифіковані символи латинського алфавіту, а також символи інших національних алфавітів не можуть використовуватися в складі коду.

Кожен код відповідно до ISO 15511 має три складові: префікс, дефіс та унікальний ідентифікатор бібліотеки або пов'язаної з нею установи.

Префікс – це код країни, в якій знаходиться бібліотека або пов'язана із нею установа. Код країни складається з двох літер латинського алфавіту, які присвоюється відповідно до ISO 3166-1. Приклади префіксів, що є кодами країн: CH (Швейцарія), DE (Німеччина). Підрозділи установ можуть мати власний код ISIL, за умови, якщо вони мають значну власну колекцію. Префіксом може бути і не код країни, що складається з 1, 3 або 4 літер. Як символи допускаються лише літери від A до Z. Префікси для місцевих агенцій ISIL присвоюються реєстраційним органом ISIL. Стандарт широко використовується в багатьох країнах світу.

Бібліотеки німецькомовного простору (Німеччина, Австрія, Швейцарія) також не є виключенням.

На міжнародному рівні реєстрацією і підтримкою системи ISIL займається Агенція бібліотек і СМІ Данії (Danish Agency for Libraries and Media) зі штаб-квартирою в Копенгагені. Ця агенція здійснює пропаганду і контроль за використанням ISIL в інформаційному забезпеченні національних служб із реєстрації і підтримки ISIL. Агенція з реєстрації ISIL надає такі сервіси:

а) є джерелом інформації про національні агенції ISIL, котрі відповідають за присвоєння кодів із префіксами кодів, які відносяться до назви країн;

в) реєструє і зберігає інформацію про агенції, котрі відповідають за присвоєння кодів із префіксами, які не відносяться до назви країни;

с) просуває, координує, контролює присвоєння ідентифікаторів ISIL національними органами, відповідно до цього стандарту;

д) розробляє документацію для національних агенцій із присвоєння ISIL.

Кожна країна відповідає в рамках своїх кордонів за присвоєння ідентифікатора бібліотек, архівів, музеїв і пов'язаних з ними установ. Орган, котрий відповідає за присвоєння і підтримку кодами

при використанні кодів назви країни, повинен бути зареєстрованим службою реєстрації ISIL. На національному рівні структура ISIL повинна контролюватися відповідними національними агенціями, роль яких визнається бібліотеками, архівами, музеями кожної окремої країни.

Національним органом присвоєння ISIL у Німеччині є агенція при Державній бібліотеці в Берліні. Понад 100 років бібліотека здійснює присвоєння ідентифікаційних кодів для бібліотек Німеччини і пов'язаних із ними установ. Система кодування в Німеччині була розпочата ще на початку ХХ ст., у період створення так званого «Пруського зведеного каталогу», який згодом став зведеним каталогом бібліотек Німеччини. Вперше вона застосовувалася довідковим відділом, створеним при Королівській бібліотеці Берліна (сьогодні – Державна бібліотека в Берліні) в 1904 р. Перший перелік кодів із більш ніж 300 записами був включений до каталогу періодичних видань у 1914 р. Сьогодні існують понад 7000 записів із ISIL-кодами та бібліотечними сигналами. Як ідентифікатори використовуються різні індекси: від тих, які використовувалися в першому зведеному каталозі періодичних видань, далі – для видань, котрі виходили окремим томом і ті, які використовуються для онлайнової бази даних ZDB-OPAC, яка постійно оновлюється. Друкований перелік бібліотечних ідентифікаторів, як і його електронна версія, є важливими інструментами для сфери бібліотечного обслуговування. Агенцією надається онлайн-доступ до переліку кодів, а кожні два роки видається їхній друкований перелік.

Приклади ISIL-кодів Німеччини:

1 = Державна бібліотека в Берліні (приміщення на Унтер дер Лінден);

12 = Баварська державна бібліотека (Мюнхен);

100 = Комунікаційно-інформаційний та медіа-центр Гоенгаймського університету;

1100 = Державна бібліотека м. Остергольц-Шармбека;

1901 = Державна книгарня м. Кольбермор.

Присвоєння ISIL-кодів у Швейцарії належить Швейцарському центру з ISIL при Національній бібліотеці Швейцарії.

Усі установи, перераховані в швейцарській базі даних LibRO (адресній базі даних), ISIL присвоєно автоматично. До переліку установ, які мають ISIL належать:

- установи, котрі беруть участь у МБА;
- установи, які документують рукописну спадщину;
- всі установи, перелічені в інформаційному довіднику Швейцарії;
- інші установи, діяльність яких відповідає Положенню про присвоєння ISIL.

У Швейцарії для системи ISIL використовують префікс, шестизначні порядкові числа без будь-якого істотного значення і контрольну цифру (аналогічно ISBN чи ISSN). Приклад: швейцарський літературний архів ідентифікується CH-000015-0.

Для бібліотек Швейцарії, які беруть участь у МБА, використовується скорочення-код, наприклад, «Ge 9». Національним переліком установ, які мають ISIL-коди, разом із повними адресами бібліотек-учасниць МБА, є електронний каталог ISplus (архіви, бібліотеки, музеї) і є складовою бази даних HelveticArchives, котрий діє в онлайн-овому режимі.

Більшість швейцарських архівів мають ISIL. Вони отримали його через участь у міжбібліотечному абонементі або включені в репертуар рукописної спадщини. Нові установи та ті, які не мають ISIL, можуть безкоштовно зареєструватися в Швейцарській Національній бібліотеці. Для цього необхідно подати заявку на VSA (віртуальний науковий архів) про включення їх до VSA.

Для бібліотек-учасниць МБА Національною бібліотекою Швейцарії присвоюється стандартний алфавітно-цифровий код для кожної бібліотеки. Далі бібліотеки самостійно встановлюють рівень доступності своїх бібліотечно-інформаційних ресурсів у рамках МБА. Можливі такі рівні доступності:

A = доставка документів упродовж 48 годин;

B = Доставка документів протягом одного тижня;

C = доставка документів, якщо вони не є локалізовані в бібліотеках A або B (спеціальні бібліотеки, приватні структури);

E = перегляд на місці (за запитом заздалегідь); ксерокопії статей лише в тому випадку, якщо їх не можливо знайти в бібліотеці A, B або C = монографії та фотокопії періодичних видань та монографій.

Літеро-цифрові аббревіатури, які отримали більшість архівів, наприклад, VAR (Швейцарський федеральний архів), не підходять, оскільки вони неоднозначні (через мовні варіанти) і можуть також змінюватися при перейменуванні установи. Отже, визначення аббревіатур є обов'язком відповідних архівів.

В Австрії заміною стандартів А 2657 і А 2656, згідно з якими бібліотекам присвоювалася сигла («ÖZDB-Sigel») і машиночитаний ідентифікатор («ВІК») на ISIL-коди, здійснюється Австрійською бібліотечною асоціацією (OBVSG). Адаптація ISIL-кодів в австрійських бібліотеках та пов'язаних із ними установах (архіви, музеї) розпочалася з жовтня 2010 р. Приклад ISIL-коду бібліотеки Віденського університету: АТ-UBW-002.

Окрім національних агенцій з ISIL існують три агенції, які мають право присвоювати ISIL незалежно від національної приналежності установ, не використовуючи при цьому коди країн, а власні префікси. Префікс «М» використовує Бібліотека конгресу США для бібліотек за межами США.

OCLC (Online Computer Library Center, Inc.), створюючи і підтримуючи базу даних WorldCat, вносить власний перелік бібліотек у систему ISIL із префіксом OCLC. База даних ZDB (база даних журналів і газет) німецьких та австрійських бібліотек присвоює ISIL для віртуальних колекцій електронних видань із префіксом ZDB, включаючи зарубіжні бібліотеки, які входять до ZDB.

Результати дослідження. На пострадянському просторі впровадження міжнародного стандартного ідентифікатора для бібліотек і пов'язаних із ними установ (ISIL) розпочалося дещо пізніше. Так, у 2018 р. (30 січня) був затверджений і введений у дію у Російській Федерації ГОСТ Р 7.0.98-2018 (ISO 15511:2011), у Республіці Білорусь присвоєння і адміністрування ISIL-коду здійснюється Національною бібліотекою Білорусі, яка в грудні 2009 р. була зареєстрована як Національна агенція ISIL-кодів Білорусі. В Україні з 2018 р. згідно з наказом № 464 від 05.12.2018 «Про прийняття та скасування національних стандартів, прийняття поправки до національного стандарту» було прийнято ДСТУ ISO 15511:2018: Інформація та документація. Міжнародний стандартний ідентифікатор для бібліотек і пов'язаних із ними організацій (ISIL) відповідно до ISO 15511:2011. Розробником цього документа виступило ДП «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (ДП «УкрНДНЦ»). Органом, що прийняв цей документ, є також ДП «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості». Дата початку дії міжнародного стандарту в Україні – 01.01.2019 р. Цей документ виданий (підтверджений, передрукований) нашою державою винятково англійською мовою.

Наразі офіційного перекладу немає. Можливо він з'явиться, але пізніше.

Висновки. Прийняття міжнародного стандарту ISO 15511:2011 в Україні надає можливість розвитку нових послуг у роботі українських бібліотек. Насамперед, мова йде про користувачів бібліотек за межами приміщення бібліотек. Адаптація та впровадження їх в Україні є важливою умовою інтеграції українських бібліотек у світове професійне та інформаційне середовище.

Список бібліографічних посилань

1. Andreas M. Heise Bemerkungen über Sigelverzeichnisse und Bibliothekssigel anlässlich des 100. *Geburtstags des früheren Auskunftsbüros der Deutschen Bibliotheken. Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie.* 2004. Bd. 51. N 5–6. S. 305–315.

2. ISO: Information and documentation – International Standard Identifier for Libraries and Related Organizations (ISIL). ISO 15511:2011. URL: <https://www.iso.org/standard/57332.html>.

3. Sigelverzeichnis für die Bibliotheken der Bundesrepublik Deutschland. 16. Ausgabe. Berlin: De Gruyter. Berlin. 2009.

4. ГОСТ Р 7.0.98-2018 (ИСО 15511:2011) Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу. Международный стандартный идентификатор для библиотек и родственных организаций (ISIL). URL: <http://docs.cntd.ru/document/1200158289>.

5. Bibliothekssigel. URL: <https://de.wikipedia.org/wiki/Bibliothekssigel>.

6. ISIL. URL: <https://english.slks.dk/work-areas/libraries/library-standards/isil>.

7. ISIL-Zentrum Schweiz. URL: <https://www.nb.admin.ch/snl/de/home/fachinformationen/isil.html>.

8. Die OBVSG ist ISIL Registration Agency für Österreich. URL: <https://www.obvsg.at/services/isil-registrierung/>.

9. Archivregister / ISIL. URL: <https://vsa-aas.ch/ressourcen/normen-und-standards/archivregister-isil/>.

10. Das deutsche Sigel-System. URL: <https://sigel.staatsbibliothek-berlin.de/vergabe/sigel/>.

References

1. Andreas, M. (2004). Heise Bemerkungen über Sigelverzeichnisse und Bibliothekssigel anlässlich des 100. Geburtstags des früheren Auskunftsbüros der Deutschen Bibliotheken. *Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie*, 51, 5-6, 305-315. [In German].

2. (2011). ISO: Information and documentation – International Standard Identifier for Libraries and Related Organizations (ISIL). ISO 15511:2011. Retrieved from: <https://www.iso.org/standard/57332.html>. [In English].

3. Sigelverzeichnis für die Bibliotheken der Bundesrepublik Deutschland. (2009). [In German].
4. (2011). GOST R 7.0.98-2018 (ISO 15511:2011) Sistema standartov po informatsii, standartov po informatsii, bibliotechnomu I izdatelskomu delu. Mezhdunarodnyi standartnyi identifikator dlia bibliotek i rodstvennyh organizatsii (ISIL). Retrieved from <http://docs.cntd.ru/document/1200158289>. [In Russian].
5. Bibliothekssigel. Retrieved from <https://de.wikipedia.org/wiki/Bibliothekssigel>. [In German].
6. ISIL. Retrieved from <https://english.slks.dk/work-areas/libraries/library-standards/isil>. [In German].
7. ISIL-Zentrum Schweiz. Retrieved from <https://www.nb.admin.ch/snl/de/home/fachinformationen/isil.html> [In German].
8. Die OBVSG ist ISIL Registration Agency für Österreich. Retrieved from <https://www.obvsg.at/services/isil-registrierung/>. [In German].
9. Archivregister / ISIL. Retrieved from <https://vsa-aas.ch/ressourcen/normen-und-standards/archivregister-isil/>. [In German].
10. Das deutsche Sigel-System. Retrieved from <https://sigel.staatsbibliothek-berlin.de/vergabe/sigel/>. [In German].

Halyna Bezpala,

Junior Research Associate,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

3, Holosiivskyi ave., Kyiv, 03039, Ukraine

e-mail: galinabezpala@ukr.net

tel.: +38(044)525-86-42

ORCID 0000-0002-2876-4462

Implementation of the International standard identifier for libraries and related Organizations (ISIL) in the libraries of the German-language area (Germany, Switzerland, Austria)

The article deals with the International standard identifier for libraries and related organizations, according to ISO 15511:2011, and its implementation by institutions of the German-language area (Germany, Switzerland, Austria) is under consideration. Results, achieved aims and perspectives of the Document implementation in Ukraine are underlined.

Keywords: standard ISO 15511:2011: information and documentation, International standard identifier for libraries and related organizations (ISIL).